

گونه‌شناسی مفهوم مرجعیت دانشگاهی از منظر اعضای هیأت علمی (مطالعه موردی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۱۹
مقاله برای اصلاح به مدت ۱ روز نزد نویسنده (گان) بوده است.

حسین قلی پور*
سروش شایگان نریمان**

چکیده

در دو دهه اخیر، مقوله مرجعیت علمی به‌عنوان یکی از الزامات اساسی برای تحقق تمدن نوین اسلامی و اقتدار ملی در اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران مورد تأکید فراوان قرار گرفته است. با این حال، تمرکز انحصاری بر مرجعیت علمی در ادبیات موجود، منجر به نادیده گرفتن سایر گونه‌های مفهوم مرجعیت و ایجاد نوعی سردرگمی راهبردی در اولویت‌بندی منابع و تلاش‌های دانشگاهی شده است. پژوهش حاضر با هدف شناسایی و تدوین گونه‌شناسی مفهوم «مرجعیت»، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام را به‌عنوان یک نمونه مأموریت‌محور مورد مطالعه قرار داده است. این پژوهش با رویکرد کیفی و پارادایم تفسیری به انجام رسیده و داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته با ۳۱ نفر از اعضای هیأت علمی گردآوری و با روش تحلیل مضمون تجزیه و تحلیل شده است. یافته‌ها نشان داد مرجعیت نه یک ویژگی ثابت، بلکه رابطه‌ای اجتماعی میان سه رکن فاعل، محتوا و مخاطب است. در محور محتوا، گونه‌هایی نظیر مرجعیت علمی، مرجعیت تربیتی، مرجعیت در حل مسائل حاکمیت، مرجعیت عملی و اعتقادی و مرجعیت در دانشگاه‌داری شناسایی شدند. در محور فاعل، مرجعیت نهاد دانشگاه، مرجعیت اعضای هیأت علمی و استادان، مرجعیت تیم‌های حل مسأله و مرجعیت گروه‌های علمی به‌دست آمد. همچنین در محور مخاطب، جوامع علمی، حاکمیت و جامعه عمومی به‌عنوان مخاطبان اصلی احصاء شدند. نتایج حاکی از آن است که تعیین گونه متنخب مرجعیت، پیش‌شرط اساسی برای پیکره‌بندی سازمانی و هم‌راستایی تلاش‌های مدیریتی در جهت تحقق چشم‌اندازهای موردنظر است.

واژگان کلیدی

مرجعیت؛ مرجعیت علمی؛ گونه‌شناسی؛ دانشگاه مأموریت‌محور؛ دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.

* دانش‌آموخته دکتری مدیریت دولتی، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران.

gholipour@isu.ac.ir

** دانشجوی دکتری کارآفرینی، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

s.shaigan@ut.ac.ir

مقدمه

در دو دهه اخیر موضوع مرجعیت (علمی) توجهات زیادی را از جانب دانشگاه‌ها و سایر مراکز علمی کشور به خود جلب نموده است. در بیان مقام معظم رهبری، به نوعی می‌توان مرجعیت در سطح کشور را معادل پیشروی در علم، صنعت، تمدن‌سازی و فرهنگ در نظر گرفت (حسینی‌خامنه‌ای، ۱۳۹۱). برخی از دانشگاه‌ها در چشم‌انداز و اهداف خود جایگاه ویژه‌ای را برای مرجعیت در نظر گرفته‌اند و مراکز علمی دیگر نیز به نوعی در تلاش هستند تا علاوه بر شناسایی ابعاد مختلف این مفهوم، وظایف و نقش خود را در جهت تحقق آن مشخص نمایند (کوشازاده و همکاران، ۱۳۹۸، ص. ۱۴۰؛ باقری‌مقدم، آزادی‌احمدآبادی و خراسانی، ۱۴۰۱، ص. ۵۴). همچنین در سیاست‌های ابلاغی و اسناد بالادستی نیز بارها بر موضوع مرجعیت و نقش دستگاه‌های مختلف در جهت نیل به آن تأکید شده است. به‌عنوان مثال، در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی علم و فناوری و قانون برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران دستیابی به جایگاه اول در حوزه‌های اقتصادی، علمی و فناوری در منطقه، «ارتقاء جایگاه جهانی کشور در علم و فناوری و تبدیل ایران به قطب علمی و فناوری جهان اسلام» و «تحقق مرجعیت علمی و سرآمدی جهانی در عرصه علوم و فناوری و ارتقای شتاب علمی» از جمله مصادیق تأکید بر اهمیت مرجعیت و پیشتازی در عرصه‌های مختلف بوده و در این میان بیشترین مسئولیت برای رسیدن به این افق به دانشگاه‌ها و اندیشمندان کشور سپرده شده است.

مرجعیت در زمینه دانشگاه می‌تواند دارای ابعاد و گونه‌های مختلفی باشد. در حال حاضر غالب پژوهش‌های صورت گرفته در این موضوع در حوزه مرجعیت علمی هستند (لطیفی، طهماسبی‌بلوک‌آباد، جوادی و حسن‌میرزایی‌هاوشکی، ۱۳۹۷، ص. ۱۲؛ محمودی‌توپکانلو، ۱۴۰۲، ص. ۴۳). حال آنکه در برخی از پژوهش‌ها، گونه‌های دیگری برای مرجعیت دانشگاهی تبیین کرده‌اند. قلی‌پور (۱۳۹۹) معتقد است که برای مفهوم مرجعیت در سطح دانشگاه علاوه بر مرجعیت علمی، گونه‌های دیگری از مرجعیت نظیر: مرجعیت مدیریتی، مرجعیت کارآفرینی و مرجعیت فناوری را می‌توان متصور شد. همچنین صفدری رنجبر (۱۴۰۱) نیز به مفهوم مرجعیت فناورانه پرداخته و معتقد است

که مرجعیت فناورانه گرچه ارتباط نزدیک و درهم‌تنیده‌ای با مرجعیت علمی دارد اما مفهومی است که نیازمند بررسی مستقل بوده و تحقق مرجعیت فناورانه الزامات خاص خود را دارا می‌باشد.

تکثر پژوهش‌های صورت گرفته در موضوع مرجعیت علمی و شکل‌گیری ادبیات مرتبط پیرامون آن، به نوعی باعث شده است که درصد بسیار بالایی از پژوهش‌ها به موضوع مرجعیت علمی بپردازند و به سایر گونه‌های مرجعیت توجه کمتری شود. بدین منظور، پرداختن به سایر گونه‌های مرجعیت و شناسایی تلقی‌های مختلف از این مفهوم ضروری می‌نماید. دانشگاه امام صادق علیه السلام با چشم‌انداز «دانشگاه اسلامی مرجع» نمونه بسیار مناسبی برای تحقیق و کاوش پیرامون گونه‌های مختلف مرجعیت است. از آنجایی که در چشم‌انداز دانشگاه امام صادق علیه السلام گونه «مرجعیت» به صراحت تصریح نشده است، تلقی‌های گوناگونی پیرامون این مفهوم شکل گرفته است و این برداشت‌های متفاوت از جانب افراد، خصوصاً اعضای هیأت علمی، تا حدی باعث سردرگمی و عدم تعیین کانون تمرکز منابع و تلاش‌ها در دانشگاه شده است.

به منظور پاسخ به خلأ پژوهشی ذکر شده، پژوهش حاضر به دنبال شناسایی و تبیین گونه‌های مختلف مفهوم «مرجعیت» بوده و به همین منظور دانشگاه امام صادق را به‌عنوان یک نمونه مناسب مورد مطالعه قرار داده است. پژوهش حاضر به منظور دستیابی به یک گونه‌شناسی دقیق از مرجعیت دانشگاهی و عبور از تعاریف کلی، چارچوب تحلیل خود را بر مبنای سه پرسش کلیدی «مرجعیت چه کسی؟»، «مرجعیت در چه چیزی؟» و «مرجعیت برای چه کسی؟» بنا نهاده است. دلیل انتخاب این رویکرد آن است که مرجعیت نه یک ویژگی فردی ثابت، بلکه یک رابطه اجتماعی است که تنها با تعامل سه رکن فاعل، محتوا و مخاطب شکل می‌گیرد. این الگوی سه‌وجهی، چارچوبی جامع برای تفکیک گونه‌ها را فراهم می‌کند؛ زیرا تغییر در پاسخ هر یک از این پرسش‌ها، ماهیتاً گونه‌ی متفاوتی از مرجعیت را پدید می‌آورد و مشخص می‌کند که دانشگاه دقیقاً در کدام حوزه و برای کدام طیف از ذی‌نفعان، دارای جایگاه مرجعیت است. این پژوهش تلاش دارد تا با بهره‌گیری از رویکرد کیفی و مصاحبه با اعضای هیأت علمی دانشگاه، به‌عنوان ذی‌نفعان کلیدی و تصمیم‌سازان راهبردی، به کشف و دسته‌بندی انواع تلقی‌ها و برداشت‌های

موجود از مفهوم مرجعیت پردازد. شناسایی این گونه‌های متنوع می‌تواند ضمن ارائه شناخت تفصیلی از مفهوم مرجعیت دانشگاهی به سیاست‌گذاران، مدیران دانشگاه‌ها و نیز پژوهشگران سراسر کشور، به شفاف‌سازی مسیر و اولویت‌های راهبردی دانشگاه‌ها کمک نموده و زمینه را برای هم‌افزایی و هم‌راستایی تلاش‌های علمی، پژوهشی و مدیریتی در جهت تحقق گونه منتخب فراهم کند. زیرا گام‌های عملیاتی اجرایی‌سازی این چشم‌انداز همچون سازماندهی و پیکره‌بندی سازمانی، دقیقاً در گرو تعیین گونه منتخب از مرجعیت دانشگاهی است.

۱. پیشینه پژوهش و ادبیات نظری

در گفتمان راهبردی جمهوری اسلامی ایران، مفهوم «مرجعیت علمی» جایگاهی محوری و استراتژیک یافته است. این مفهوم که به‌طور مکرر در بیانات و سیاست‌های ابلاغی رهبر معظم انقلاب مورد تأکید قرار گرفته (لطیفی، طهماسبی‌بلوک‌آباد، جوادی و حسن‌میرزایی‌هاوشکی، ۱۳۹۷، ص. ۱۳؛ فرازکیش، آزادی‌احمدآبادی و عبدی، ۱۴۰۱، ص. ۲)، نه صرفاً یک هدف آکادمیک، بلکه یکی از الزامات اساسی برای تحقق تمدن نوین اسلامی و پیش‌شرط استقلال و اقتدار ملی تلقی می‌شود (سعدآبادی، رحیمی‌راد و فرتاش، ۱۳۹۹، ص. ۱۱۲). دستیابی به درکی مشترک و تصویری یکسان از این مفهوم، به‌عنوان یکی از نیازهای اساسی حرکت به‌سوی این آرمان ملی، امری ضروری است. این ضرورت در اسناد بالادستی همچون بیانیه «گام دوم انقلاب» نیز بازتاب یافته و تأکید شده است که علم و پژوهش، آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور و مسیری برای خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی است (طاهری، ۱۳۹۸، ص. ۹۸).

مفهوم مرجعیت علمی، که نخستین بار در سال ۱۳۸۴ وارد ادبیات سیاستی ایران شد (قاضی‌نوری و صفری، ۱۴۰۱، ص. ۲۱)، به معنای برتری و رهبری در عرصه علم و تلاش برای تولید بنای مستقل علمی است (بحرانی و فروتنی، ۱۴۰۱، ص. ۱۷؛ گودرزی و رودی، ۱۳۹۰، ص. ۸۰). در مدل مفهومی مرجعیت علمی استخراج‌شده از منظر رهبر انقلاب، مرجعیت علمی را می‌توان در سه بعد چیستی، چرایی و چگونگی تبیین کرد. در بعد چیستی، مفهوم مرجعیت علمی، محل رجوع‌شدن به‌خاطر احتیاج به علم تولیدشده و پیشسازی در نظریه‌پردازی در سطح جهانی است که علائم آن، قرارگرفتن زبان فارسی

به‌عنوان یکی از زبان‌های رایج علم و نیز ترجمه‌شدن داوطلبانه تولیدات علمی کشور به زبان‌های دیگر است که برای دو قسم دانشگاه و دانشمندان، قابل تصور است. چرایی و اهمیت مرجعیت علمی به این خاطر است که پایه دستیابی به قدرت بین‌المللی است و قدرت بین‌المللی نیز لازمه تحقق اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی است. در بعد چگونگی، آموختن تا رسیدن به مرزهای علم، داشتن جمع منسجم و پراکنگیزه، داشتن یک نگاه و تجربه علمی و در نهایت ایجاد دسترسی جهانی به تولیدات علمی از الزامات تحقق این مهم است (قلی‌پور، ۱۳۹۹، ص. ۳۳). سایر پژوهشگران نیز هدف غایی مرجعیت علمی را تبدیل کشور به مرجع علمی و فناوری جهانی با تمرکز بر خط‌شکنی علمی و عبور از مرزهای دانش کنونی جهت تحقق تمدن نوین اسلامی دانسته‌اند (بحرانی و فروتنی، ۱۴۰۱، ص. ۱۶). از منظر برخی از پژوهشگران، در فرآیند تبیین و اجرای این ایده، سیاست‌پژوهان و تصمیم‌گیران با دو رویکرد متفاوت به مواجهه با مرجعیت علمی پرداخته‌اند. این دوگانگی در قالب تمایز بین دیدگاه درون‌نگر (تمرکز بر تولید علم نافع، استقلال علمی و خودبسنده‌گی معرفتی) و دیدگاه برون‌نگر (تأکید بر مرجعیت جهانی و کسب جایگاه در نظام‌های بین‌المللی رتبه‌بندی) نمود یافته است (قاضی‌نوری و صفری، ۱۴۰۱، ص. ۲۷). از دیدگاه وهابی‌ایبانه و مبینی‌دهکردی (۱۴۰۲) مرجعیت علمی در علوم انسانی مستلزم نگرشی بنیادین و فراتر از تجربه‌گرایی و عینیت‌گرایی صرف است. دستیابی به این مرتبه با طی مراتب تفکر علمی از تحلیل و آمیختگی تا روش سینتتیک مبتنی بر اصول پیشینی امکان‌پذیر می‌شود. تحقق آن در گرو گذر از روش تجربی، اتکا بر دانش جهان‌شمول، تربیت ناظران بی‌طرف و فیلسوفان برجسته، رعایت اصالت، الگو بودن و کارآمدی برای حل مسائل کشور، و تحول در آموزش از تدریس سنتی به مباحثه انتقادی است. در نهایت، مرجعیت باید بر خلق‌های انسانی و نبوغ فطری بنا شود، زیرا آزادی اکسیر تجلی آن و سرچشمه‌ی دانش معتبر و جهان‌شمول به‌شمار می‌آید. مرجعیت علمی را می‌توان در سطوح مختلفی تحلیل کرد که از مرجعیت بنیادی - یعنی تولید گزاره‌ها و نظریه‌های پایه در علم - تا مرجعیت کاربردی - حل مسائل عینی و مبتلابه جامعه - امتداد می‌یابد (گودرزی و رودی، ۱۳۹۰، ص. ۸۲). افزون بر این، چهار سطح عملیاتی برای تحقق مرجعیت علمی پیشنهاد شده است که از سیادت علمی (رهبری

فراگیر و تأثیرگذاری جهانی) آغاز می‌شود و تا مرجعیت پیشکسوتان (توانمندسازی و بالندگی دانشمندان برجسته و صاحب‌نام) ادامه دارد (حق‌دوست، نوری‌حکمت، دهنویه و پورشیخ‌علی، ۱۳۹۸، ص. ۱۷). همچنین، مرجعیت علمی به مثابه یکی از مفاهیم محوری در مسیر توسعه و اقتدار، تلاشی است در جهت کسب برتری و رهبری در جنبش نرم‌افزاری، تولید علم، و نظریه‌پردازی که برخورداری دولت‌ها از شاخص‌های برجسته علمی و فناوریانه را در بر می‌گیرد (محمودی‌توپکانلو، ۱۴۰۲، ص. ۴۲) و تأثیری مستقیم بر امنیت و اقتدار ملی کشور دارد (رهبر و حسین‌زاده، ۱۳۹۵، ص. ۱۷۹). این جایگاه علمی والا، نوعی قدرت نرم مشروع تلقی می‌شود و باید بر پایه «علم اقتدارآفرین» بنا نهاده شود، که پیش‌نیاز تمدن‌سازی محسوب می‌گردد و دستیابی به آن مستلزم ادامه جهاد علمی و تقویت روحیه خودباوری است (نجفی و همکاران، ۱۳۹۸، ص. ۱۵۲).

جدول (۱): پژوهش‌های صورت‌گرفته در حوزه مرجعیت علمی

نویسنده / نویسندگان	سال انتشار	یافته‌ها و نتایج
کوشازاده و همکاران	۱۳۹۸	طبقه‌بندی عوامل مرجعیت علمی دانشگاه در پنج مؤلفه اصلی، و اولویت‌دهی به توسعه سرمایه انسانی توانمندساز (خودباور و کارآفرین) و شبکه‌های علم ملی و فراملی
تابان و همکاران (الف)	۱۳۹۵	شناسایی مؤلفه‌های: عوامل انگیزاننده، عوامل اقتضایی، عوامل راهبردی، عوامل ساختاری به‌عنوان عناصر اصلی مرجعیت علمی در آموزش عالی کشور
حافظی، میرزاسولی و امین‌لو	۱۴۰۱	در نظر گرفتن مرجعیت علمی به مثابه مفهومی تکامل‌پذیر، متکی بر تعامل نظام‌مند فردی و نهادی، و پاسخ‌گو به جامعه
حاجیان‌حیدری، مظفری، خان‌محمدی و میرزاعلیان	۱۴۰۱	شناسایی مؤلفه‌هایی نظیر: بومی‌سازی و اسلامی‌سازی، کاربردی‌سازی، هویت رشته، زیرساخت فناوریانه، جذابیت رشته و...

نویسنده / نویسندگان	سال انتشار	یافته‌ها و نتایج
		به‌عنوان مؤلفه‌های اثرگذار بر مرجعیت رشته‌های دانشگاهی
بختیاری، جعفری، ملاصادقی و عباسی	۱۴۰۰	اهمیت تمرکز بر مؤلفه‌های سطح نهادی و سیستمی به منظور نیل به مرجعیت علمی در دانشگاه امام صادق (ع)
سعدآبادی، رحیمی‌راد و فرتاش	۱۳۹۹	شناسایی مؤلفه‌های فرهنگی، علمی، بین‌المللی، مدیریتی و اجتماعی به منظور تعریف و پایش مرجعیت علمی
لطیفی، طهماسبی‌بلوک‌آباد، جوادی و حسن‌میرزایی‌هاوشکی	۱۳۹۷	تحول در نظام تعلیم و تربیت به‌عنوان مهمترین اولویت راهبردی در نیل به مرجعیت علمی در جمهوری اسلامی ایران
میرزامحمدی و جعفری‌طاهری	۱۳۹۵	تأکید بر لزوم تحول در حوزه علوم انسانی از طریق تولید دانش دینی و اهمیت نقش دانشگاه‌ها در این فرایند
نوروزی، دادفر و جعفری‌فر	۱۴۰۴	ترسیم نگرشی کلی از مفهوم مرجعیت علمی و تأکید بر نقش دانشگاه‌ها به‌عنوان اصلی‌ترین نهاد در مسیر تحقق مرجعیت علمی
جعفرزاده و طهماسبی	۱۴۰۱	تأکید بر برنامه‌ریزی راهبردی و سیستم‌های مدیریتی دقیق به‌عنوان زیربنای تحقق مرجعیت علمی در دانشگاه اسلامی
فرتاش و عزیزی	۱۴۰۱	برشماری شاخص‌هایی در دسته‌های چهارگانه: آموزش عمومی و حرفه‌ای علوم انسانی، آموزش عالی در علوم انسانی، انتشارات علمی علوم انسانی و ترویج علم، فناوری و نوآوری در حوزه علوم انسانی

راهبردها و الزامات تحقق مرجعیت علمی

نویسنده / نویسندگان	سال انتشار	یافته‌ها و نتایج
		برای پایش و ارزیابی مرجعیت علمی در رشته‌های علوم انسانی
محمودی توپکانلو	۱۴۰۲	معرفی مفهوم آزادی آکادمیک به‌عنوان یکی از بایسته‌های اصلی توسعه علم و دستیابی به مرجعیت علمی
بحرانی و فروتنی	۱۴۰۱	برشمردن عواملی چون جهاد علمی، علم اخلاق‌مدار و عدالت‌محور، خودکفایی علمی و نفی وابستگی، اقتصاد دانش‌بنیان و... از دیدگاه مقام معظم رهبری به‌عنوان پیشران‌های مرجعیت علمی
چالش‌ها و موانع دستیابی به مرجعیت علمی	۱۴۰۱	تأکید بر اصلاح باورها و ارزش‌های بنیادین به‌عنوان ضرورتی اجتناب‌ناپذیر در نیل به مرجعیت علمی و ضرورت وجود نقشه راه منسجم و هدفمند در این مسیر
وائقی‌بادی، جوانعلی‌آذر و خندان	۱۴۰۰	برشماری مواردی چون تبدیل نشدن افراد برجسته دانشگاه به جریان علمی ملی و جهانی، درگیر شدن مدیران ارشد به مسائل خرد و واماندن از راهبردها، عدم توانمندی در برندینگ دانشگاه و... به‌عنوان موانع اصلی تحقق مرجعیت علمی
مدل‌ها و الگوهای مرجعیت علمی	۱۴۰۱	شناسایی ابعاد چهارگانه: علمی، مدیریتی، فرهنگی و سیاسی به‌عنوان ابعاد اصلی مرجعیت از دیدگاه مقام معظم رهبری
	۱۴۰۱	ارائه مدل مفهومی جامع برای تبیین سازوکارهای تحقق مرجعیت علمی در حوزه آموزش عالی کشور با رویکرد داده بنیاد
فرازکیش، آزادی‌احمدآبادی و عبدی	۱۴۰۱	
باقری‌مقدم، آزادی‌احمدآبادی و خراسانی	۱۴۰۱	

نویسنده / نویسندگان	سال انتشار	یافته‌ها و نتایج
حسینی مقدم و همکاران	۱۳۹۸	تعیین اولویت‌ها برای دستیابی به سرآمدی و مرجعیت علمی از طریق مشارکت تمامی ذی‌نفعان و شکل‌دهی خواست جمعی
تابان، یاسینی، شیری و محمدی (ب)	۱۳۹۵	طراحی و تبیین مدل فرایندی مرجعیت علمی در آموزش عالی با مراحل چهارگانه پیدایش، رشد و پرورش، تعامل و تکامل
نویسنده / نویسندگان	سال انتشار	یافته‌ها و نتایج
کوشازاده و همکاران	۱۳۹۸	طبقه‌بندی عوامل مرجعیت علمی دانشگاه در پنج مؤلفه اصلی، و اولویت‌دهی به توسعه سرمایه انسانی توانمندساز (خودباور و کارآفرین) و شبکه‌های علم ملی و فراملی
تابان و همکاران (الف)	۱۳۹۵	شناسایی مؤلفه‌های: عوامل انگیزاننده، عوامل اقتضایی، عوامل راهبردی، عوامل ساختاری به‌عنوان عناصر اصلی مرجعیت علمی در آموزش عالی کشور
حافظی و همکاران	۱۴۰۱	در نظر گرفتن مرجعیت علمی به مثابه مفهومی تکامل‌پذیر، متکی بر تعامل نظام‌مند فردی و نهادی، و پاسخ‌گو به جامعه
حاجیان حیدری و همکاران	۱۴۰۱	شناسایی مؤلفه‌هایی نظیر: بومی‌سازی و اسلامی‌سازی، کاربردی‌سازی، هویت رشته، زیرساخت فناورانه، جذابیت رشته و... به‌عنوان مؤلفه‌های اثرگذار بر مرجعیت رشته‌های دانشگاهی
بختیاری، جعفری، ملاصادقی و عباسی	۱۴۰۰	اهمیت تمرکز بر مؤلفه‌های سطح نهادی و سیستمی به منظور نیل به مرجعیت علمی در دانشگاه امام صادق (ع)

ابعاد و مؤلفه‌های کلیدی مرجعیت علمی

نویسنده / نویسندگان	سال انتشار	یافته‌ها و نتایج
سعیدآبادی رحیمی‌راد و فرتاش	۱۳۹۹	شناسایی مؤلفه‌های فرهنگی، علمی، بین‌المللی، مدیریتی و اجتماعی به منظور تعریف و پایش مرجعیت علمی
لطیفی و همکاران	۱۳۹۷	تحول در نظام تعلیم و تربیت به‌عنوان مهمترین اولیت راهبردی در نیل به مرجعیت علمی در جمهوری اسلامی ایران
میرزاحمدی و جعفری طاهری	۱۳۹۵	تأکید بر لزوم تحول در حوزه علوم انسانی از طریق تولید دانش دینی و اهمیت نقش دانشگاه‌ها در این فرایند
نوروزی و همکاران	۱۴۰۴	ترسیم نگرشی کلی از مفهوم مرجعیت علمی و تأکید بر نقش دانشگاه‌ها به‌عنوان اصلی‌ترین نهاد در مسیر تحقق مرجعیت علمی
جعفرزاده و طهماسبی	۱۴۰۱	تأکید بر برنامه‌ریزی راهبردی و سیستم‌های مدیریتی دقیق به‌عنوان زیربنای تحقق مرجعیت علمی در دانشگاه اسلامی
فرتاش و عزیزی	۱۴۰۱	برشماری شاخص‌هایی در دسته‌های چهارگانه: آموزش عمومی و حرفه‌ای علوم انسانی، آموزش عالی در علوم انسانی، انتشارات علمی علوم انسانی و ترویج علم، فناوری و نوآوری در حوزه علوم انسانی برای پایش و ارزیابی مرجعیت علمی در رشته‌های علوم انسانی
محمودی توپکانلو	۱۴۰۲	معرفی مفهوم آزادی آکادمیک به‌عنوان یکی از بایسته‌های اصلی توسعه علم و دستیابی به مرجعیت علمی
بحرانی و فروتنی	۱۴۰۱	برشمردن عواملی چون جهاد علمی، علم اخلاق‌مدار و عدالت‌محور، خودکفایی

راهبردها و الزامات تحقق مرجعیت علمی

نویسنده / نویسندگان	سال انتشار	یافته‌ها و نتایج
		علمی و نفی وابستگی، اقتصاد دانش‌بنیان و... از دیدگاه مقام معظم رهبری به‌عنوان پیشران‌های مرجعیت علمی
چالش‌ها و موانع دستیابی به مرجعیت علمی	۱۴۰۱	تأکید بر اصلاح باورها و ارزش‌های بنیادین به عنوان ضرورتی اجتناب‌ناپذیر در نیل به مرجعیت علمی و ضرورت وجود نقشه راه منسجم و هدفمند در این مسیر
	۱۴۰۰	برشماری مواردی چون تبدیل نشدن افراد برجسته دانشگاه به جریان علمی ملی و جهانی، درگیر شدن مدیران ارشد به مسائل خرد و واماندن از راهبردها، عدم توانمندی در برندینگ دانشگاه و... به عنوان موانع اصلی تحقق مرجعیت علمی
	۱۴۰۱	شناسایی ابعاد چهارگانه: علمی، مدیریتی، فرهنگی و سیاسی به عنوان ابعاد اصلی مرجعیت از دیدگاه مقام معظم رهبری
مدل‌ها و الگوهای مرجعیت علمی	۱۴۰۱	ارائه مدل مفهومی جامع برای تبیین سازوکارهای تحقق مرجعیت علمی در حوزه آموزش عالی کشور با رویکرد داده بنیاد
	۱۳۹۸	تعیین اولویت‌ها برای دستیابی به سرآمدی و مرجعیت علمی از طریق مشارکت تمامی ذینفعان و شکل‌دهی خواست جمعی
	۱۳۹۵	طراحی و تبیین مدل فرایندی مرجعیت علمی در آموزش عالی با مراحل چهارگانه پیدایش، رشد و پرورش، تعامل و تکامل

منبع: یافته‌های پژوهش

همانگونه که مشاهده می‌شود، مطالعات پیشین عمدتاً بر مفهوم کلی مرجعیت علمی، ابعاد نظری و مؤلفه‌های اثرگذار بر آن، چالش‌ها و موانع تحقق و نیز مدل‌های کلان در سطح نظام علم و سیاست آموزشی متمرکز بوده‌اند، اما تاکنون به گونه‌شناسی انواع مختلف مرجعیت توجهی نشده است. تمرکز انحصاری بر مرجعیت علمی به‌عنوان تنها یکی از گونه‌های مرجعیت، موجب خلأ جدی در درک جامع این مفهوم و فقدان پژوهشی نظام‌مند در زمینه‌ی گونه‌شناسی مرجعیت شده است. پژوهش حاضر با هدف پر کردن این شکاف علمی، می‌کوشد تا با اتکا بر درک و تجربه‌ی اعضای هیأت علمی دانشگاه - به‌عنوان اصلی‌ترین ذی‌نفعان و کنشگران فضای علمی - گونه‌های مختلف مرجعیت در بستر دانشگاهی را شناسایی و تحلیل کند.

۲. روش‌شناسی پژوهش

مطابق با مدل پژوهشی ساندرز و همکاران (۲۰۱۳)، مطالعه پیش‌رو از نوع کیفی بوده و در چارچوب پارادایم تفسیری انجام شده است. دلیل‌گزینش رویکرد تفسیری، تناسب آن با هدف پژوهش است؛ زیرا پژوهشگران به دنبال دستیابی به فهمی عمیق از نحوه معناسازی و ادراک اعضای هیأت علمی نسبت به مقوله «مرجعیت» است. از آنجا که این واقعیت، حاصل برساخت ذهنی کنشگران است، پارادایم تفسیری، بستری نسبتاً ایده‌آل را برای کاوش در این دیدگاه‌های متنوع مهیا می‌سازد و به شفاف‌سازی ابعاد پدیده و واکاوی دقیق مسأله مورد مطالعه کمک می‌کند. به همین جهت، فرایند انجام پژوهش در دو مرحله قابل بیان است. مرحله اول، گردآوری داده‌ها از طریق مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته از اعضای هیأت علمی دانشگاه و مرحله دوم شامل تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده است.

همانطور که ذکر شد، جامعه پژوهش حاضر، اعضای هیأت علمی دانشگاه امام صادق علیه السلام بوده و سعی شده است تا با افراد دارای نظرات گوناگون و از دانشکده‌ها و بخش‌های مختلف دانشگاه امام صادق علیه السلام مصاحبه شود تا دربرگیرنده نظرات افراد با دیدگاه‌های متفاوت باشد. روش نمونه‌گیری افراد به صورت نمونه‌گیری هدفمند بوده است و در جدول شماره (۲) مشخصات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان آورده شده است. لازم به ذکر است که فرایند مصاحبه تا دستیابی به اشباع نظری ادامه یافت.

بدین معنا که مصاحبه‌ها تا جایی ادامه پیدا کرد که داده‌های جدید، بینش متفاوتی نسبت به کدهای استخراج شده قبلی اضافه نمی‌کردند و الگوهای تکرارشونده شکل گرفتند. با توجه به تنوع رشته‌ای و تخصص‌های گوناگون در دانشگاه (مطابق جدول شماره (۲))، حجم نمونه ۳۱ نفر برای پوشش حداکثری دیدگاه‌ها و اطمینان از کفایت داده‌ها ضروری تشخیص داده شد.

در مرحله دوم و به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. در پژوهش‌های کیفی، تحلیل مضمون به‌عنوان رویکردی جهت‌بازشناسی، بررسی و تبیین الگوهای (مضامین) مستتر در داده‌های کیفی به کار می‌رود. این روش به واسطه انعطاف‌پذیری قابل توجه و عدم الزام به تبعیت از یک چارچوب نظری یا معرفت‌شناختی منحصربه‌فرد، جایگاهی اساسی و پرکاربرد در میان روش‌های تحقیق کیفی دارد. استفاده از تحلیل مضمون، پژوهشگر را قادر می‌سازد تا ضمن سازماندهی و توصیف داده‌ها با جزئیاتی غنی، به تفاسیر عمیق و موشکافانه‌ای نسبت به ابعاد گوناگون موضوع مورد مطالعه دست یابد (Braun & Clarke, 2006, p. 80). براون و کلارک (۲۰۰۶) فرایندی شش مرحله‌ای را برای فرآیند تحلیل مضمون بر می‌شمرند که به ترتیب شامل: ۱- آشنایی با داده‌ها ۲- ایجاد کدهای اولیه ۳- جستجو برای مضامین ۴- بازبینی و پالایش مضامین ۵- تعریف و نام‌گذاری مضامین و ۶- تهیه گزارش نهایی می‌باشد.

جدول (۲): اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

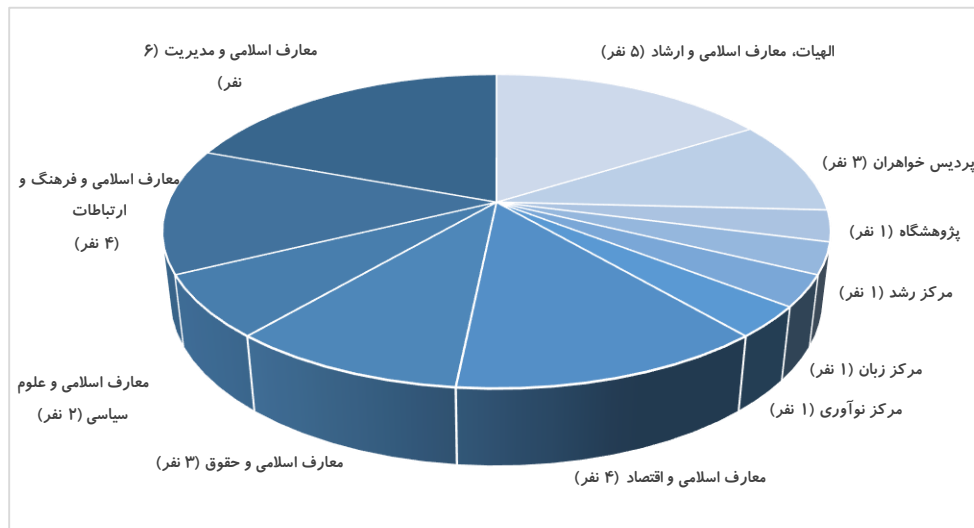
ردیف	تخصص (رشته تحصیلی)	مرتبه علمی	ردیف	تخصص (رشته تحصیلی)	مرتبه علمی
۱	جامعه‌شناسی سیاسی	استاد	۱۷	علوم اقتصادی	دانشیار
۲	فلسفه و کلام اسلامی	استاد	۱۸	فلسفه علم	دانشیار
۳	خط‌مشی‌گذاری عمومی	دانشیار	۱۹	فلسفه و کلام اسلامی	استادیار
۴	بازاریابی بین‌الملل	دانشیار	۲۰	روابط بین‌الملل	استادیار
۵	برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی	استادیار	۲۱	علوم اقتصادی	دانشیار
۶	جامعه‌شناسی ارتباطات بین‌الملل	استاد	۲۲	زبان‌شناسی همگانی	استادیار
۷	مطالعات ادیان	دانشیار	۲۳	فرهنگ و ارتباطات	استادیار

ردیف	تخصص (رشته تحصیلی)	مرتبه علمی	ردیف	تخصص (رشته تحصیلی)	مرتبه علمی
۸	سیاست‌گذاری بخش عمومی	استادیار	۲۴	حقوق کیفری و جرم‌شناسی	استادیار
۹	حقوق فناوری اطلاعات	استادیار	۲۵	علوم اقتصادی	دانشیار
۱۰	حقوق بین‌الملل	استادیار	۲۶	علوم قرآن و حدیث	دانشیار
۱۱	مدیریت آموزش عالی	استادیار	۲۷	فرهنگ و ارتباطات	استادیار
۱۲	فلسفه تطبیقی	دانشیار	۲۸	مطالعات زنان، حقوق زن	استادیار
۱۳	خط‌مشی‌گذاری عمومی	استاد	۲۹	علوم اقتصادی	استادیار
۱۴	نوآوری سیستم‌ها	استادیار	۳۰	فرهنگ و ارتباطات	استاد
۱۵	علوم قرآن و حدیث	استادیار	۳۱	فلسفه و کلام اسلامی	دانشیار
۱۶	مدیریت تولید و عملیات	دانشیار			

منبع: نویسنده

همچنین در نمودار شماره (۱) توزیع مصاحبه‌شوندگان بر اساس دانشکده‌ها و بخش‌های مختلف دانشگاه قابل مشاهده است.

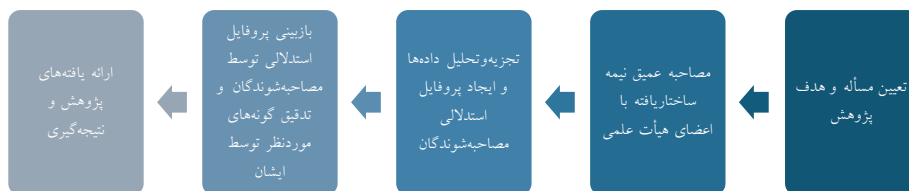
نمودار (۱): توزیع مصاحبه‌شوندگان بر اساس دانشکده‌ها و بخش‌های مختلف دانشگاه

منبع: نویسنده

جهت تحلیل داده‌ها ابتدا برای هر مصاحبه‌شونده یک پروفایل استدلالی ایجاد شد که در آن محورهای سه‌گانه «مرجعیت در چه چیزی؟»، «مرجعیت چه کسی؟» و «مرجعیت برای چه کسی؟» از مصاحبه با افراد، استخراج شده و پس از بازبینی پژوهشگران به همراه متن کامل مصاحبه در اختیار مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت. در مرحله بعد و پس از تأیید یا اصلاح محتوای این پروفایل استدلالی و متن کامل مصاحبه و تدقیق گونه مورد نظر توسط مصاحبه‌شوندگان، گونه‌های به‌دست‌آمده در محورهای سه‌گانه دسته‌بندی و ارائه شد. در ادامه و در تصویر زیر مراحل انجام پژوهش قابل مشاهده است.

تصویر (۱): مراحل انجام پژوهش

منبع: یافته‌های پژوهش

در نهایت، پس از طی مراحل شش‌گانه تحلیل مضمون و رفت‌وبرگشت‌های مکرر میان داده‌های خام، کدهای اولیه و مضامین استخراج‌شده، شبکه مضامین پژوهش شکل گرفت. فرایند تدقیق گونه‌ها که با مشارکت فعال مصاحبه‌شوندگان در مرحله بازبینی پروفایل‌های استدلالی همراه بود، منجر به شناسایی الگوهای معنایی عمیقی در خصوص مفهوم «مرجعیت» گردید.

۳. یافته‌های پژوهش

گونه‌های به‌دست‌آمده در محورهای سه‌گانه «مرجعیت در چه چیزی؟»، «مرجعیت چه کسی؟» و «مرجعیت برای چه کسی؟» به همراه مضامین سازمان‌دهنده و پایه متناظر در جدول شماره (۳) قابل مشاهده است.

جدول (۳): تحلیل مضامین مصاحبه‌های انجام‌شده

مضمون فراگیر (محورهای سه‌گانه)	مضمون سازمان‌دهنده (گونه‌های مرجعیت)	مضامین پایه
مرجعیت در چه چیزی	مرجعیت علمی	مرجعیت در شبکه تعاملی (دو سویه) علمی

مضمین پایه	مضمون سازمان‌دهنده (گونه‌های مرجعیت)	مضمون فراگیر (محورهای سه‌گانه)
مرجعیت در تولید علوم انسانی اسلامی با تمرکز بر حل مسأله		
تمرکز بر مرجعیت علمی و فروگذاری از سایر اهداف		
تمرکز بر مرجعیت علمی و عدم اختلاط آن با تربیت نیرو		
محوریت مرجعیت علمی و توجه به اهداف دیگر مبتنی بر آن		
مرجعیت در حل مسأله از گذرگاه آموزش، پژوهش و تربیت		
تمرکز بر مرجعیت علمی با تأکید بر اهمیت ابزارهای ارتباطی		
تمرکز بر مرجعیت علمی و عدم تغافل از نقش‌آفرینی در شرایط موردنیاز		
محوریت مرجعیت علمی و لزوم توجه به تربیت مدیران همسو		
تمرکز بر مرجعیت علمی و بهره‌گیری از ریزش‌های آن در موارد موردنیاز		
لزوم تمرکز بر علم مبتنی بر عالم		
محوریت مرجعیت علمی مبتنی بر علم دینی و عالم		
محوریت مرجعیت علمی و تربیت افراد پیاده‌کننده راه‌حل‌های ارائه‌شده		
محوریت مرجعیت علمی مبتنی بر تربیت عالم مهذب		
مرجعیت تعریف جایگاه زن و خانواده در نظام جمهوری اسلامی		
مرجعیت در حل مسائل جامعه با اتکاء بر نظریات و تئوری‌های تولید شده در دانشگاه		
محوریت مرجعیت علمی با تمرکز بر ساختن تئوری حکمرانی		

مضمون فراگیر (محورهای سه‌گانه)	مضمون سازمان‌دهنده (گونه‌های مرجعیت)	مضامین پایه	
	مرجعیت عملی و اعتقادی	مرجعیت نزد مردم در عمل و اعتقاد	
	مرجعیت در دانشگاه‌داری	مرجعیت نهاد کلی دانشگاه شامل تمامی اجزاء آن	
	مرجعیت در حل مسائل حاکمیت	مرجعیت در حل مسائل و مشکلات مرتبط با حاکمیت	
	مرجعیت در تربیت	تربیت در تراز مکتب علمی امام صادق (ع) تربیت علمی مهارتی افراد عالم به مسائل علمی	
	مرجعیت همه‌جانبه	مرجعیت همه‌جانبه در تمامی ساحات و امور مرتبط	مرجعیت همه‌جانبه در تمامی ساحات و امور مرتبط
		مرجعیت همه‌جانبه بیرونی	مرجعیت همه‌جانبه بیرونی
مرجعیت چه کسی	نهاد دانشگاه	مرجعیت نهاد دانشگاه نزد جامعه	
		مرجعیت نهاد به مثابه حاصل برآیند جمعی	
		مرجعیت نهاد در قالب اتمسفری تعاملی	
		مرجعیت نهاد به مثابه امری کلی و یکپارچه	
		مرجعیت نهاد مبتنی بر نام و برند	
		مرجعیت نهاد به مثابه هدف غایی	
		مرجعیت کلان در تمامی ابعاد دانشگاه	
		مرجعیت گروه علمی مبتنی بر هویت جمعی هم‌فکر	
		مرجعیت فرد و نهاد در پیوندی درهم‌تنیده	
		مرجعیت سلسله‌مراتبی نهاد و اعضای هیأت علمی	
	مرجعیت حقیقت جمعی به مثابه یک کلیت متعالی		
	مرجعیت نهاد در کلیت جامع آن		
	مرجعیت نهاد به مثابه محصولی از ترکیب اجزا		
	مرجعیت نهاد متکی بر هویت پایدار		
مرجعیت نهاد در قالب الگویی سیستمی			
اعضای هیأت علمی و استادان	مرجعیت استاد در نقش منبع مولد	مرجعیت استاد در نقش منبع مولد	
	مرجعیت استاد در گرو تعهد به جامعه	مرجعیت استاد در گرو تعهد به جامعه	
	مرجعیت فرد و نهاد در چرخه‌ای هم‌افزا	مرجعیت فرد و نهاد در چرخه‌ای هم‌افزا	
	مرجعیت استاد به مثابه بنیان مرجعیت نهاد	مرجعیت استاد به مثابه بنیان مرجعیت نهاد	
	مرجعیت استاد در نقش منشأ فرهنگ‌ساز	مرجعیت استاد در نقش منشأ فرهنگ‌ساز	

مضمون فراگیر (محورهای سه‌گانه)	مضمون سازمان‌دهنده (گونه‌های مرجعیت)	مضامین پایه
		مرجعیت اعضای هیأت علمی به مثابه هسته اصلی
		مرجعیت استاد در نقش پیشران هويت جمعی
		مرجعیت فرد و نهاد به صورت توأمان و وابسته
		مرجعیت استاد و دانشجو در فرآیند تداوم نسل علمی
		مرجعیت فرد و نهاد به مثابه امری واحد و یکپارچه
		اصالت مرجعیت استاد
		مرجعیت افراد به مثابه منبع اعتباربخش نهاد
		مرجعیت استادان در کنش شبکه‌ای با جامعه
		مرجعیت تیم‌های حل‌کننده مسائل حاکمیت
		مرجعیت گروه‌های علمی فعال در دانشگاه
	تیم‌های حل مسأله	
	گروه‌های علمی	
مرجعیت برای چه کسی	جامعه عمومی	اصالت با مرجعیت در نزد جامعه
		اصالت مرجعیت در نزد مردم
		مرجعیت همه‌جانبه در نزد جامعه بیرونی
		مرجعیت در تمامی امور مرتبط نزد جامعه بیرونی
		مرجعیت در نزد مراکز متولی تولید و گسترش علوم
	جامعه علمی	اصالت مرجعیت در نزد جوامع علمی با هدف سرریز در سایر موجودیت‌ها
		مرجعیت نزد دانشگاه‌ها به مثابه یک الگوی دانشگاهداری
		مرجعیت نزد جوامع علمی و در سه سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی
		اصالت مرجعیت در نزد نخبگان علمی
		مرجعیت دوگانه برای جامعه علمی و حاکمیت با اولویت جامعه علمی
	اصالت مرجعیت نزد جامعه علمی و اندیشمندان داخل کشور و جهان	
	مرجعیت نزد جامعه علمی به مثابه کارکرد ذاتی دانشگاه	

مضمون فراگیر (محورهای سه‌گانه)	مضمون سازمان‌دهنده (گونه‌های مرجعیت)	مضامین پایه	
حاکمیت	اصالت مرجعیت نزد جامعه علمی با افق گسترش به تمام بشریت	مرجعیت نزد جامعه علمی به مثابه پیش شرط هرگونه نفوذ	
		مرجعیت نزد جامعه علمی با الزام به نتایج عینی برای مردم	
		مرجعیت برای زنان و خانواده با اولویت مرجعیت نزد جوامع علمی	
		مرجعیت در نزد نظام حکمرانی و عدم فروگذاری از ارتباط با توده مردم	
	حاکمیت	مرجعیت در نزد حاکمیت به منظور رفع خلأهای حکمرانی	مرجعیت نزد حاکمیت برای مسائل عملیاتی
			مرجعیت نزد نهادهای حکمرانی بر مبنای رسالت دانشگاه
			مرجعیت نزد حاکمیت برای حل مسائل نظام
			مرجعیت نزد حاکمیت از طریق نفوذ نخبگانی
			مرجعیت نزد حاکمیت مبتنی بر قدرت حل مسأله
			مرجعیت در حل مسائل حاکمیت و جامعه علمی
			مرجعیت در حل مسائل نظام مبتنی بر رویکرد اسلامی
			مرجعیت نزد حاکمیت در نقش مغز متفکر نظام

منبع: یافته‌های پژوهش

۳-۱. مرجعیت در چه چیزی (رکن محتوا)

۳-۱-۱. مرجعیت علمی

این دیدگاه هویت اصلی دانشگاه را در تولید علم و نظریه تعریف می‌کند. وجه تمایز بنیادین این دسته با سایر دسته‌ها، اولویت‌بخشی به امور علمی و معرفتی به‌عنوان سویه راهبردی دانشگاه است. در این رویکرد، سایر کارویژه‌ها نظیر تربیت نیرو یا حل مسأله، به‌عنوان نتایج و محصولات ثانویه یک بنیان علمی قدرتمند نگرینده می‌شوند، نه اهداف

همتراز با آن. به عنوان مثال، یکی از مصاحبه‌شوندگان تصریح می‌کند، تربیت نیرو و کادرسازی مفهومی مجزا است و نباید آن را با «مرجعیت علمی» خلط کرد. بنابراین، نقطه تمرکز این دسته بر خود «مرزشکنی علم» است و سایر کارویژه‌ها در مرتبه دوم اهمیت قرار می‌گیرند.

۲-۱-۳. مرجعیت در تربیت

نقطه تمایز اصلی این دسته، تعریف غایت نهایی دانشگاه در تربیت انسان است. درحالی‌که «مرجعیت علمی» بر تولید علم تمرکز دارد، این دیدگاه، علم را ابزاری برای رسیدن به تربیت انسان می‌داند. به اعتقاد صاحب‌نظران اصلی این گونه، علم دارای یک ساختار سه‌وجهی است که «رکن تربیتی» حلقه محوری و واسط میان نظر و عمل است و غایت اصلی، تربیت «دانش‌آموختگانی در تراز مکتب علمی امام صادق» و تربیت علمی مهارتی افراد عالم به مسائل علمی می‌باشد. بنابراین، در این نگاه، علم و عمل، ابزاری برای تحقق تربیت هستند و خودشان هدف نهایی تلقی نمی‌شوند. به بیان دیگر می‌توان گفت که این رویکرد، موفقیت دانشگاه را نه در نظریه‌ها یا راهکارهای ارائه‌شده، بلکه در کیفیت انسان‌هایی که پرورش می‌دهد، ارزیابی می‌کند.

۳-۱-۳. مرجعیت عملی و اعتقادی

این دیدگاه، مرجعیت دانشگاه را بر اساس نتایج ملموس و تأثیرات عملی آن در جامعه عمومی و بیرونی ارزیابی می‌کند. وجه تمایز اصلی این دسته، اولویت‌بخشی به «عمل» به عنوان هدف نهایی است. درحالی‌که سایر دیدگاه‌ها ممکن است تولید علم یا تربیت دانشجو را به عنوان هدف اصلی در نظر بگیرند، این رویکرد، نتایج مفید عملی برای جامعه عمومی را که برگرفته و منبعث از اعتقادات است را به عنوان غایت اصلی در نظر می‌گیرد. به بیان صاحب‌نظران اصلی این گونه از مرجعیت، «غایت، مرجعیت در عمل است». بنابراین، نقطه تمرکز در اینجا، کارآمدی و پیامدهای عینی برای جامعه و مردم است و اصالت کار دانشگاهی صرفاً تولید نظریه و فعالیت در حوزه‌های نظری نیست.

۴-۱-۳. مرجعیت در حل مسائل حاکمیت

این دیدگاه، دانشگاه را به مثابه یک نهاد حل مسئله برای حاکمیت و نظام حکمرانی کشور در نظر می‌گیرد. تفاوت اصلی این رویکرد با سایر دیدگاه‌ها در تمرکز ویژه و کارکردی

آن است. برای مثال، اگر «مرجعیت علمی» به دنبال کشف علم عمومی و نظری برای جامعه علمی در وهله اول و جامعه عمومی در مراحل بعدی است، این دیدگاه به دنبال استفاده از علم تولید شده یا کسب‌شده برای حل یک مشکل یا مسأله مشخص است که حکومت با آن روبروست. به بیان صاحب‌نظران اصلی این گونه، هدف این است که دانشگاه «نیاز حاکمیت» را شناسایی کرده و برای حل آن تلاش کند. این یعنی مرجعیت، نه در داشتن نظریه‌های کلی، بلکه در توانایی ارائه راهکارهای عملی برای «خلاهای حکمرانی» تعریف می‌شود. می‌توان گفت که در اینجا، موفقیت دانشگاه با میزان کارآمدی آن در پاسخ به نیازهای حاکمیت سنجیده می‌شود. این رویکرد الزاماً به دنبال تولید علم برای حل مسائل حاکمیت نیست بلکه از علوم موجود و تولید شده توسط سایرین نیز برای حل مسائل حاکمیت بهره می‌برد و در اینجا اصالت با حل مسائل حاکمیت است و آن علمی مورد استفاده قرار می‌گیرد که به بهترین شکل بتواند نیاز حاکمیت را برطرف نماید که این علم می‌تواند یا تولید پژوهشگران بومی یا وام گرفته از سایرین باشد.

۳-۱-۵. مرجعیت در دانشگاه‌داری

وجه تمایز این دیدگاه با سایر دیدگاه‌های مطرح شده این است که به جای خروجی‌های دانشگاه مثل تولید علم یا تربیت دانشجو، بر خود دانشگاه به‌عنوان یک «سیستم الگو» تمرکز دارد. به بیان دیگر، در این نگاه، مرجعیت دانشگاه صرفاً به تولید نظریه یا تربیت افراد نیست؛ بلکه خود «روش اداره دانشگاه» باید آنقدر موفق و کامل باشد که به یک الگو برای سایر دانشگاه‌ها تبدیل شود. به گفته صاحب‌نظران اصلی این دیدگاه، مرجعیت در «شیوه اداره دانشگاه با همه اجزایش» نهفته است؛ یعنی ساختار مدیریتی، آیین‌نامه‌ها، استقلال و ترکیب دروس آن باید نمونه و مرجع باشد. بنابراین، تفاوت اصلی این دیدگاه با سایر دسته‌ها بر تمرکز آن بر نهاد و سیستم دانشگاه با در نظر گرفتن تمامی اجزای آن است. در حالی که دیگر دیدگاه‌ها به دنبال تأثیر بر جامعه، دولت یا علم هستند، این دیدگاه به دنبال اصلاح و ارائه یک مدل عالی و کامل از «دانشگاه‌داری» است تا الگو و سرمشق دیگران قرار گرفته و سایر دانشگاه‌ها بتوانند از آن الگو برداری کنند.

۳-۱-۶. مرجعیت همه جانبه

این دیدگاه در نقطه مقابل تمام رویکردهای تخصصی و محدود قرار می‌گیرد و معتقد است که دانشگاه نباید خود را به یک یا چند حوزه خاص محدود کند. تفاوت بنیادین این نگاه در وسعت دامنه و کلی‌نگری آن است. این رویکرد، دانشگاهی را که خودش را تنها به یک حوزه محدود می‌کند ناقص دانسته و به دنبال یک «مرجعیت همه جانبه» است که در تمام ابعاد جامعه تأثیرگذار باشد. افراد معتقد به این گونه از مرجعیت معتقدند که دانشگاه قرار است نمونه‌ای کامل از یک جامعه آرمانی باشد و در تمام امور (فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و علمی) الگو ارائه دهد. بنابراین، وجه تمایز این دیدگاه با سایر دیدگاه‌ها افزایش دامنه کارکردهای دانشگاه برای مخاطب است. در حالی که دیدگاه‌های دیگر به دنبال بهترین بودن در یک حوزه مشخص هستند (تولید علم، تربیت، حل مسائل حاکمیت، دانشگاه‌داری)، این دیدگاه به دنبال ارائه یک جامعه کوچک آرمانی از جامعه عمومی است.

۳-۲. مرجعیت چه کسی (رکن فاعل)

۳-۲-۱. مرجعیت نهاد دانشگاه

تمرکز این دیدگاه بر مرجعیت نهاد دانشگاه است. طرفداران این گونه از مرجعیت معتقدند که تمامی تلاش‌ها و فعالیت‌های صورت گرفته شده توسط افراد باید در جهت برجسته‌سازی نهاد دانشگاه باشد. در این نگاه، اصالت با نهاد است و مرجعیت افراد، ذیل مرجعیت نهاد معنا می‌یابد. هویت دانشگاه به عنوان یک کل یکپارچه و منسجم، از ترکیب اجزای آن شکل می‌گیرد و چیزی فراتر از جمع ساده این اجزاست. اگرچه مرجعیت نهاد دانشگاه حاصل مرجعیت افراد است، اما در اینجا تمرکز به جای افراد بر روی نهاد دانشگاه است. به عقیده طرفداران این گونه از مرجعیت، با مرجعیت نهاد دانشگاه نزد نخبگان بیرونی، اعتبار حاصل از آن به اعضای هیأت علمی و استادها و سایر افراد مرتبط با دانشگاه نیز سرایت می‌کند و افراد از آن بهره‌مند خواهند شد. علت ترجیح نهاد دانشگاه در میان افراد نسبت به سایر دیدگاه می‌تواند به دلیل عقاید شخصی مانند علاقه و دلبستگی آنها به نهاد دانشگاه یا تأکید بر انتقال اعتبار کسب شده توسط نهاد به

افراد فعال در آن باشد، زیرا نهاد دانشگاه نسبت به افراد، موجودیتی پایدارتر است و با رفتن افراد نیز پابرجا می‌ماند.

۲-۳. مرجعیت اعضای هیأت علمی و استادان

این دسته، بر مرجعیت اعضای هیأت علمی و استادان به عنوان ارکان اصلی اعتباربخش به نهاد دانشگاه تأکید دارد. طرفداران این گونه از مرجعیت معتقدند که بار اصلی فعالیت‌های دانشگاه بر دوش اعضای هیأت علمی و اساتید فعال در دانشگاه است و نهاد دانشگاه به وسیله اعتبار حاصل از فعالیت این افراد است که نزد جامعه نخبگانی و عمومی کسب اعتبار می‌کند. به بیان یکی از مصاحبه‌شوندگان، معمولاً اعضای هیأت علمی مرجع می‌شوند و با مرجعیت آنها، مرجعیت دانشگاه محقق می‌شود. در این نگاه، اساتید به عنوان منشأ فرهنگ‌سازی، الگودهی و قرار دادن دانشجو در مسیر مرجعیت علمی دیده می‌شوند. لازم به ذکر است که این گونه از مرجعیت نافی مرجعیت نهاد دانشگاه نیست بلکه معتقد است که با مرجعیت اعضای هیأت علمی و اساتید، دانشگاه نیز بالتبع آن مرجعیت خواهد یافت و به همین جهت سرمایه‌گذاری باید بر روی افراد باشد.

۳-۲-۳. تیم‌های حل مسأله

گونه‌ی دیگری از مرجعیت، مرجعیت تیم‌های مسأله است. در اینجا منظور از حل مسأله، مسائل مرتبط با نظام حکمرانی و حاکمیت بوده و صاحب‌نظران اصلی این گونه مرجعیت معتقد است که این تیم‌های حل‌کننده مسائل حاکمیت هستند که باید به مرجعیت برسند زیرا با توجه به مأموریت دانشگاه و اهداف متصور برای آن، دانشگاه زمانی مورد اقبال قرار خواهد گرفت که بتواند مسائل نظام حکمرانی کشور را حل نموده و اثرگذاری خود را از این طریق به‌جای بگذارد. در اینجا تیم‌های حل مسأله می‌توانند متشکل از اعضای هیأت علمی و دانشجویان باشند یا حتی این تیم‌ها می‌توانند بدون عضویت اعضای هیأت علمی به فعالیت خود ادامه دهند پس می‌توان گفت که عمده تفاوت این گونه با سایر گونه‌ها، خصوصاً مرجعیت اعضای هیأت علمی و استادان و مرجعیت گروه‌های علمی، در این است که در اینجا عضو هیأت علمی و استاد لزوماً موضوعیت ندارد و تیم‌های حل مسأله ممکن است از حضور اعضای هیأت علمی برخوردار شده و یا بدون حضور آنان به ایفای نقش خود بپردازند.

۳-۲-۴. گروه‌های علمی

در اینجا تمرکز بر گروه‌های علمی به‌عنوان متولیان اصلی علم در درون دانشکده‌های ذیل دانشگاه است. به عقیده صاحب‌نظران اصلی این‌گونه از مرجعیت، این گروه‌های علمی هستند که با تقویت و کسب اعتبار نزد جوامع نخبگانی می‌توانند به مرجعیت نهاد و افراد در دانشگاه کمک نمایند زیرا علم در ابتدا به صورت دیسپلین در گروه و سپس در دانشکده‌ها دنبال می‌شود. نقطه تمایز این دیدگاه با دیدگاه مرجعیت اعضای هیأت علمی و اساتید در این است که در اینجا اصالت و تمرکز به جای افراد بر گروه‌های آموزشی است و اعتبار گروه آموزشی از اعتبار تک تک افراد اهمیت بیشتری دارد و در صورت مرجعیت گروه آموزشی فواید حاصل از آن به افراد فعال در این گروه‌ها سرریز خواهد کرد.

۳-۳. مرجعیت برای چه کسی (رکن مخاطب)

۳-۳-۱. جامعه علمی

طرفداران این دسته معتقدند که به دلیل ماهیت اصلی دانشگاه و کارکرد ویژه‌ای که نزد جامعه و نخبگان علمی برای دانشگاه در نظر گرفته شده است و آن تولید علم و پرداختن به مسائل مرتبط با علم است، در اینجا بالتبع مخاطبان اصلی برون‌دادهای دانشگاه نیز باید جامعه علمی و نخبگان باشند زیرا اعتباربخشی به برون‌دادها و فعالیت‌های صورت گرفته شده در دانشگاه توسط همین جامعه علمی انجام می‌پذیرد. از طرفی، اگر اصالت و اعتبار برون‌دادهای دانشگاه نزد جامعه علمی به‌عنوان مخاطبان اصلی و تخصصی این برون‌دادها احراز شود، سرریز آن به سایر بخش‌های جامعه نظیر مردم و حاکمیت نیز خواهد رسید و آنان نیز از منافع و فواید حاصل از این برون‌دادها بهره‌مند خواهند شد.

۳-۳-۲. جامعه عمومی

این دیدگاه کمترین فراوانی را در میان دیدگاه‌های مطرح شده در محور مرجعیت «برای چه کسی؟» دارا است. طرفداران این‌گونه از مرجعیت معتقدند که مخاطبان اصلی دانشگاه جامعه عمومی و مردم هستند و باید در درجه اول اهمیت قرار بگیرند و برون‌دادهای دانشگاه باید برای این دسته از مخاطبین طراحی شود. در این‌گونه، نظرات افراد به دو بخش قابل تفکیک است. بخش اول نگاه وسیع‌تر و گسترده‌تری دارد و معتقد است که

مخاطب اصلی تمامی خروجی‌های دانشگاه اعم از علمی و غیرعلمی باید جامعه عمومی و مردم باشند و در اینجا اولویت را به جامعه عمومی می‌دهد. این بخش دانشگاه را به مثابه یک الگوی همه‌جانبه برای جامعه بیرونی ناظر به تمامی ابعاد مرتبط با دانشگاه می‌داند و بر این باور است که دانشگاه باید به نحوی عمل کند که جامعه بیرونی بتواند در تمامی شئون از ابعاد مرتبط آن پیروی و الگوبرداری کند. بخش دوم اما قائل به نگاهی محدودتر است و اعتقادی به الگوی همه‌جانبه بودن برای جامعه بیرونی ندارد و معتقد به خروجی‌های مرتبط با حوزه‌های به‌خصوص مانند اقتصاد و فرهنگ و سایر کارکردهای متناظر در دانشگاه است. اما همچنان مخاطب اصلی دانشگاه را مردم و جامعه عمومی دانسته و سعی می‌کند تولیدات و خروجی‌های خود را برای آن‌ها تنظیم نماید.

۳-۳-۳. حاکمیت

طرفداران این دسته بر این باور هستند از آنجایی که دانشگاه امام صادق علیه السلام یک دانشگاه مأموریت‌محور است و از ابتدا فعالیت‌ها و جهت‌گیری‌های اصلی آن در جهت تأمین نیازهای نظام حکمرانی بوده است، پس مخاطب اصلی برون‌دادهای دانشگاه، حاکمیت و نظام حکمرانی است و دانشگاه باید فعالیت‌های خود را بر مدار مسائل و نیازهای نظام حکمرانی تنظیم نماید. به‌عنوان مثال، برخی از طرفداران این دسته معتقدند که مخاطب اصلی دانشگاه امام صادق علیه السلام به‌عنوان یک دانشگاه برآمده از انقلاب اسلامی، حاکمیت بوده و دانشگاه باید سعی و تلاش خود را در جهت حل مسائل و مشکلات حاکمیت به‌کارگیرد و به نوعی کارگزار حاکمیت در حل مسائل گوناگون باشد که این مسائل از جنس مسائل علمی بوده و می‌توانند متناسب با شرایط و اقتضائات مختلف، متفاوت باشند. در این نگاه، دانشگاه باید در نقش «مغز متفکر نظام» ظاهر شود و برای پر کردن «خلأهای حکمرانی» تلاش کند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف گونه‌شناسی مفهوم مرجعیت در میان اعضای هیأت علمی دانشگاه و با مطالعه موردی دانشگاه امام صادق علیه السلام صورت پذیرفت. ضرورت اجرای این پژوهش از آنجا ناشی می‌شد که تکثر تلقی‌ها و برداشت‌های متفاوت از این مفهوم کلیدی، به‌ویژه در میان اعضای هیأت علمی، منجر به نوعی سردرگمی در تعیین کانون

تمرکز منابع و اولویت‌بندی تلاش‌های راهبردی دانشگاه می‌شود. یافته‌های این پژوهش نشان داد که مرجعیت صرفاً یک صفت ثابت یا ویژگی فردی نیست، بلکه در قالب یک رابطه اجتماعی و تعاملی میان سه رکن فاعل (مرجعیت چه کسی؟)، محتوا (مرجعیت در چه چیزی؟) و مخاطب (مرجعیت برای چه کسی؟) تبیین می‌گردد.

در تبیین یافته‌های مربوط به محور «مرجعیت در چه چیزی»، دیدگاه مرجعیت علمی نشان‌دهنده آن است که هویت بنیادین دانشگاه همچنان در تولید دانش، نظریه‌پردازی و مرزشکنی‌های معرفتی تعریف می‌شود. این یافته با ادبیات غالب پژوهشی که مرجعیت را عمدتاً با پیشتازی در نظریه‌پردازی و محل رجوع شدن در سطوح جهانی هم‌تراز دانسته و همچنین با دیدگاه‌های کلان حاکم بر اسناد بالادستی و بیانات مقام معظم رهبری که مرجعیت علمی را پایه دستیابی به اقتدار بین‌المللی و تمدن‌سازی نوین اسلامی می‌دانند، همخوانی دارد. شناسایی گونه «مرجعیت در تربیت» حاکی از وجود نگاهی است که علم را ابزاری برای پرورش انسان‌هایی در تراز مکتب علمی امام صادق علیه السلام دانسته و غایت نهایی را تربیت دانش‌آموختگانی مهذب و عالم به مسائل روز می‌داند و موفقیت دانشگاه نه با کمیت نظریه‌ها، بلکه با کیفیت دانش‌آموختگان مهذب سنجیده می‌شود. همچنین، شناسایی گونه‌های «مرجعیت در حل مسائل حاکمیت» و «مرجعیت عملی و اعتقادی»، گویای انتظاری فزاینده از دانشگاه به منظور ارائه پاسخ‌های عینی به نیازهای موجود و ایفای نقش به‌عنوان مغز متفکر نظام حکمرانی است تا از طریق ارائه راهکارهای مناسب، خلأهای موجود در اداره کشور را پوشش دهد. تفاوت ماهوی این گونه با مرجعیت علمی در این است که در اینجا اصالت نه با تولید دانش عمومی، بلکه با کارآمدی و پاسخ‌گویی به نیازهای واقعی جامعه و حاکمیت است. علاوه بر این، ظهور گونه «مرجعیت در دانشگاه‌داری» حاکی از آن است که بخشی از بدنه نخبگانی، مرجعیت را در اصلاح فرآیندهای سیستمی و ارائه مدلی عالی از مدیریت آموزشی می‌جویند که بتواند سرمشق دیگر مراکز علمی قرار گیرد.

در تحلیل محور دوم، یعنی «مرجعیت چه کسی»، تمرکز بر «نهاد دانشگاه» به‌عنوان فاعل اصلی مرجعیت، نشان‌دهنده تمایل افراد به پایداری اعتبار نهاد دانشگاه در طول زمان است. در این نگاه، اعتبار حاصل از فعالیت‌های پراکنده افراد باید در کالبد نهاد

جمع‌آوری و تثبیت شود تا به‌عنوان مثال با جابه‌جایی اساتید، جایگاه دانشگاه متزلزل نگردد. در مقابل، دیدگاه «مرجعیت اعضای هیأت علمی و استادان»، بار اصلی اعتباربخشی را بر دوش کنشگران انسانی می‌داند و معتقد است مرجعیت نهادی تنها محصول تبعی و سرریز اعتبار استادانی است که منشأ فرهنگ‌سازی و تولید علم هستند. شناسایی گونه «تیم‌های حل مسأله» به‌عنوان یک گونه نوین، نشان‌دهنده گذار از ساختارهای رشته‌محور سنتی به سمت گروه‌های مأموریت‌محور و منعطفی است که ممکن است حتی بدون حضور مستقیم اساتید و با محوریت دانشجویان نخبه، به حل چالش‌های حکمرانی بپردازند. گونه «گروه‌های علمی» نیز بیانگر تمایل افراد به حرکت به سمت ساختارهای تخصصی‌تر و متمرکزتر و واگذاری مباحث محتوایی مربوط به تولید علم به این گروه‌ها است.

محور سوم پژوهش که به شناسایی مخاطبان مرجعیت اختصاص داشت، نشان داد که «جامعه علمی» به‌عنوان ذی‌نفع کلیدی و مخاطب اصلی برون‌دادهای دانشگاه شناخته می‌شود. این امر به دلیل کارکرد ذاتی دانشگاه در تولید علم و ضرورت احراز اعتبار علمی نزد نخبگان به‌عنوان پیش‌شرط هرگونه نفوذ اجتماعی یا سیاسی است. با این حال، تأکید بر «حاکمیت» به‌عنوان مخاطب اصلی در برخی دیدگاه‌ها، بازتاب‌دهنده ماهیت مأموریت‌محور دانشگاه امام صادق علیه السلام و تلاش برای نقش‌آفرینی در تراز یک نهاد تمدن‌ساز است. حضور گونه «جامعه عمومی» در میان نتایج، بیانگر این واقعیت است که ارتباط مستقیم و مرجعیت فکری دانشگاه نزد عموم مردم دارای اهمیتی راهبردی است اگرچه ممکن است که هنوز به‌عنوان یک اولویت غالب در میان اعضای هیأت علمی تثبیت نشده باشد.

از منظر مقایسه یافته‌ها با پژوهش‌های پیشین، می‌توان اذعان داشت که عمده پژوهش‌های پیشین بر مفهوم مرجعیت علمی استوار بوده‌اند (به‌عنوان مثال، کوشازاده و همکاران، ۱۳۹۸؛ سعدآبادی رحیمی‌راد و فرتاش، ۱۳۹۹؛ حافظی میرزارسولی و امین‌لو، ۱۴۰۱؛ باقری‌مقدم، آزادی‌احمدآبادی و خراسانی، ۱۴۰۱)، اگرچه پژوهش‌های پیشین به انواع دیگری از مرجعیت به جز مرجعیت علمی اشاره داشته‌اند (قلی‌پور، ۱۳۹۹؛ صفدری‌رنجبر، ۱۴۰۱) اما پژوهش حاضر سعی در ارائه گونه‌شناسی یکپارچه‌ای از این

مفهوم داشته است. درحالی‌که اکثر پژوهش‌های گذشته مرجعیت را مفهومی واحد و عمدتاً متکی بر شاخص‌های علم‌سنجی در نظر گرفته‌اند، این مطالعه نشان داد که تمرکز انحصاری بر مرجعیت علمی می‌تواند منجر به نادیده گرفتن سایر گونه‌ها و کارکردهای اساسی دانشگاه شود.

با وجود تلاش برای ارائه تصویری جامع از مفهوم مرجعیت، این پژوهش با محدودیت‌هایی مواجه بوده است که باید در تعمیم نتایج مدنظر قرار گیرند. محدودیت نخست به ماهیت کیفی و موردمحور پژوهش باز می‌گردد؛ چرا که تمرکز بر دانشگاه امام صادق علیه السلام با ویژگی‌های منحصر به فرد مأموریتی و ارزشی آن، ممکن است تعمیم‌پذیری مطلق یافته‌ها به دانشگاه‌های با رویکردهای متفاوت آموزشی را محدود سازد. محدودیت در دسترسی به برخی از اعضای هیأت علمی به دلیل مشغله‌های اجرایی و دشواری در دستیابی به اشباع نظری در برخی از گونه‌های نوظهور نظیر مرجعیت در دانشگاه‌داری، از جمله محدودیت‌های دیگر این پژوهش بود. همچنین، پیچیدگی و انتزاعی بودن مفهوم مرجعیت در برخی حوزه‌ها، فرآیند مصاحبه و دسته‌بندی مضامین را با چالش‌های تفسیری همراه می‌کرد، هرچند تلاش شد با استفاده از پروفایل‌های استدلالی و بازبینی توسط مصاحبه‌شوندگان، پایایی و اعتبار یافته‌ها تقویت شود.

پیشنهاد‌های سیاستی و اجرایی به منظور بهره‌برداری تصمیم‌گیران بر اساس یافته‌های به‌دست آمده، ارائه می‌شود. از آنجا که دستیابی هم‌زمان به تمامی گونه‌های مرجعیت در تمامی حوزه‌ها با محدودیت منابع مواجه است، دانشگاه‌ها باید بر اساس این گونه‌شناسی، کانون تمرکز خود را شفاف سازند و در این راستا، مدیران و سیاست‌گذاران دانشگاهی باید تدوین نقشه راه مرجعیت را با تعیین دقیق مخاطب هدف و فاعل مرجعیت آغاز کنند. برای نمونه، اگر اولویت راهبردی دانشگاه بر مرجعیت در حل مسائل حاکمیت قرار دارد، آیین‌نامه‌های ارتقای اساتید و ساختارهای بودجه‌بندی باید از مدل‌های مقاله‌محور به سمت پروژه‌های مسأله‌محور و تیم‌های تخصصی حل مسائل تغییر جهت دهند. همچنین، تقویت مرجعیت نهادی مستلزم سرمایه‌گذاری بر برندینگ علمی و ایجاد اتمسفر تعاملی میان اساتید است تا اعتبار فردی در راستای ارتقای جایگاه کلی دانشگاه هم‌افزا شود.

برای پژوهش‌های آتی، پیشنهاد می‌شود مطالعات مشابهی در سایر دانشگاه‌های کشور با هدف مقایسه گونه‌شناسی‌ها و شناسایی تفاوت‌های ادراکی میان اعضای هیأت علمی در دانشگاه‌ها صورت پذیرد. همچنین، بررسی موانع ساختاری و فرهنگی در مسیر تحقق هر یک از گونه‌های شناسایی شده، به‌ویژه در حوزه‌ی مرجعیت علمی در علوم انسانی اسلامی، می‌تواند مسیر روشنی را برای محققان آینده ترسیم کند. در نهایت، تحقق مرجعیت به معنای واقعی آن، مستلزم هم‌گرایی تمامی ارکان دانشگاه حول یک چشم‌انداز مشترک و حرکت به سوی جهاد علمی در تراز آرمان‌های تمدنی است. در انتها نیز باید خاطر نشان کرد که دستیابی به مرجعیت نه یک رویداد ناگهانی، بلکه فرآیندی تدریجی و نظام‌مند است که هماهنگی تمام عوامل اصلی و کلیدی در این مسیر را طلب می‌کند.

کتابنامه

باقری مقدم، ناصر؛ آزادی احمدآبادی، قاسم و خراسانی، محسن (۱۴۰۱). ارائه مدل مفهومی تحقق مرجعیت علمی در حوزه آموزش عالی کشور. *رهیافت*. ۳۲ (۴). ۵۳-۶۴

doi: [10.22034/rahyaft.2023.11451.1449](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11451.1449)

باقری مقدم، ناصر، آزادی احمدآبادی، قاسم، فرازکیش، مهدیه و خراسانی، محسن (۱۴۰۲). مرجعیت علمی: چیستی، چرایی و چگونگی (گزارش نهایی). مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور.

بحرانی، عطیه و فروتنی، زهرا (۱۴۰۱). مفهوم و پیشران‌های مرجعیت علمی در گفتمان تمدنی امام خامنه‌ای. *رهیافت*. ۳۲ (۳). ۲۰-۳.

doi: [10.22034/rahyaft.2023.11393.1413](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11393.1413)

بختیاری، حسین؛ جعفری، جعفر؛ ملاصادقی، محمدباقر و عباسی، حسین (۱۴۰۰). طراحی مدل ساختاری - تفسیری مؤلفه‌های مؤثر بر مرجعیت علمی دانشگاه مورد مطالعه: دانشگاه امام صادق علیه‌السلام. *اندیشه مدیریت راهبردی*. ۱۵ (۲). ۴۵-۸۴

doi: [10.30497/smt.2022.241980.3314](https://doi.org/10.30497/smt.2022.241980.3314)

تابان، محمد؛ سیدجوادین، سیدرضا؛ پوراشرف، یاسان‌اله؛ یاسینی، علی و ویسه، صیده‌مهدی (۱۳۹۵ الف). شناسایی مؤلفه‌های مرجعیت علمی در آموزش عالی ایران با رویکرد داده‌بنیاد. *مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی*. ۲۰ (۶۷). ۱۶۳-۱۸۲

تابان، محمد؛ یاسینی، علی؛ شیر، اردشیر و محمدی، اسفندیار (۱۳۹۵ ب). طراحی و تبیین الگوی مرجعیت علمی در آموزش عالی ایران بر اساس زندگی‌نامه اندیشمندان کشور با رویکرد تحلیل مضمون. فصلنامه بازیابی دانش و نظام‌های معنایی. ۳ (۶). ۴۰-۲۰.

doi: [10.22054/jks.2016.4994](https://doi.org/10.22054/jks.2016.4994)

جعفرزاده، مجتبی و طهماسبی، سیامک (۱۴۰۱). ارائه الگوی عوامل کلیدی موفقیت برای تحقق مرجعیت علمی در دانشگاه اسلامی (مورد مطالعه دانشگاه امام صادق (ع)). مدیریت در دانشگاه اسلامی. ۱۱ (۲۴). ۴۷۷-۵۰۸.

حاجیان‌حیدری، مجتبی؛ مظفری، نیلوفر؛ خان‌محمدی، هادی و میرزاعلیان، مائده (۱۴۰۱). شناسایی و تحلیل عوامل اثرگذار بر مرجعیت رشته‌ها به منظور دستیابی به مرجعیت علمی دانشگاه‌ها (مورد مطالعه: دانشگاه علامه طباطبایی). رهیافت. ۳۲ (۳). ۷۲-۵۵.

doi: [10.22034/rahyaft.2023.11414.1428](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11414.1428)

حافظی، رضا؛ میرزارسولی، فرشته و امین‌لو، میترا (۱۴۰۱). ویژگی‌ها و چالش‌های مرجعیت علمی ایران از منظر سرآمدان. سیاست علم و فناوری. ۱۵ (۳). ۴۰-۲۹.

doi: [10.22034/jstp.2022.13956](https://doi.org/10.22034/jstp.2022.13956)

حسینی‌خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۷/۰۲/۱۷). بیانات در دیدار نخبگان و فرهیختگان استان فارس. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3435>

حسینی‌خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۱/۰۷/۲۲). بیانات در اجتماع مردم اسفراین. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21208>

حسینی‌مقدم، محمد؛ بشیری، حسن؛ حیدرزاده، آبتین؛ خوشرنگ، حسین و دادگران، ایده (۱۳۹۸). ارائه الگوی پیشنهادی آینده‌نگاری مرجعیت علمی با تأکید بر مطالعه موردی دانشگاه علوم پزشکی گیلان. آینده پژوهی ایران. ۴ (۱). ۲۰۵-۱۷۱.

doi: [10.30479/jfs.2019.10603.1053](https://doi.org/10.30479/jfs.2019.10603.1053)

حق‌دوست، علی‌اکبر؛ نوری‌حکمت، سمیه؛ دهنویه، رضا و پورشیخ‌علی، آتوسا (۱۳۹۸). نگاهی عملیاتی به مفهوم مرجعیت علمی. فرهنگ و ارتقاء سلامت. ۳ (۱). ۲۳-۱۶.

حق‌دوست، علی‌اکبر؛ عمادی، سمیرا و نوری‌حکمت، سمیه (۱۴۰۱). تحلیل لایه‌ای موانع نیل به مرجعیت علمی در سطوح فردی، سازمانی و موضوعی در علوم پزشکی. رهیافت. ۳۲ (۴).

۳۹-۵۲

doi: [10.22034/rahyaft.2023.11428.1437](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11428.1437)

رهبر، فرهاد و حسین‌زاده، حسن (۱۳۹۵). نقش اقتدار و مرجعیت علمی در امنیت و منافع ملی با نگاه به اصول و آرمان‌های انقلاب اسلامی. فصلنامه علمی مطالعات انقلاب اسلامی. ۱۳ (۴۴). ۱۶۷-۱۸۸

سعدآبادی، علی‌اصغر؛ رحیمی‌راد، زهره و فرتاش، کیارش (۱۳۹۹). بازشناسی مؤلفه‌های ناظر بر مفهوم مرجعیت علمی. پژوهشنامه انقلاب اسلامی. ۱۰ (۳۵). ۸۷-۱۱۵

doi: [10.22084/rjir.2020.21909.3091](https://doi.org/10.22084/rjir.2020.21909.3091)

سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴. (۱۳۸۲)

سیاست‌های کلی علم و فناوری (نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری). (۱۳۹۳)

صفدری‌رنجبر، مصطفی (۱۴۰۱). مفهوم پردازی مرجعیت فناورانه از منظر فرارسی فناورانه؛ شاخص‌ها، الزامات و راهکارهای سیاستی. رهیافت. ۳۲ (۴). ۶۵-۸۴

doi: [10.22034/rahyaft.2023.11416.1427](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11416.1427)

طاهری، محمدمهدی (۱۳۹۸) تحقق مرجعیت علمی رویکردی کلیدی برای خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی. فرهنگ و ارتقاء سلامت. ۳ (۱). ۹۸-۱۰۲

فرازکیش، مهدیه؛ آزادی‌احمدآبادی، قاسم و عبدی، ساجده (۱۴۰۱). ارائه مدل مفهومی «مرجعیت علمی» براساس اندیشه و گفتار مقام معظم رهبری. اندیشه مدیریت راهبردی. ۱۶ (۳). ۱-۲۸

doi: [10.30497/smt.2023.243030.3382](https://doi.org/10.30497/smt.2023.243030.3382)

فرتاش، کیارش و عزیزی، امیرهادی (۱۴۰۱). ارائه چارچوب شاخص‌های پیش و ارزیابی مرجعیت علمی در حوزه علوم انسانی (با تأکید بر مرجعیت آموزشی، انتشارات علمی و ترویجی). رهیافت. ۳۲ (۴). ۸۵-۱۰۰

doi: [10.22034/rahyaft.2023.11388.1407](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11388.1407)

قاضی‌نوری، سپهر و صفری، هادی (۱۴۰۱). دو نگاه رقیب درون‌نگر و برون‌نگر به مفهوم مرجعیت علمی: تبیین و ارزیابی. رهیافت. ۳۲ (۳). ۲۱-۳۲

doi: [10.22034/rahyaft.2023.11424.1432](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11424.1432)

قانون برنامه پنج ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۷-۱۴۰۳). (۱۴۰۳)
قلی‌پور، حسین (۱۳۹۹). ساخت دانشگاه در افق مرجعیت علمی. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).

کوشازاده، فاطمه؛ اکبری، احمد؛ معقول، علی؛ جباری، مهدی و کوشازاده، علی (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت‌گذاری عوامل مؤثر بر مرجعیت علمی دانشگاه. پژوهش در نظام‌های آموزشی. ۱۳ (۴۷). ۱۳۳-۱۵۲

doi: [10.22034/jiera.2019.173167.1816](https://doi.org/10.22034/jiera.2019.173167.1816)

گودرزی، غلامرضا و رودی، کامیل (۱۳۹۰). تبیین مرجعیت علمی برای نهادهای علمی کشور با رویکرد تئوری مفهوم سازی بنیادی. سیاست علم و فناوری. ۴ (۴). ۷۵-۹۰.
لطیفی، میثم؛ طهماسبی بلوک آباد، رضا؛ جوادی، مجتبی و حسن میرزایی هاوشکی، محمد (۱۳۹۷). استخراج و اولویت بندی راهبردهای نیل به مرجعیت علمی ج.ا.ایران با روش تحلیل عملکرد - اهمیت (IPA). فصلنامه علمی راهبرد. ۲۷ (۱). ۲۹-۵۰.
محمودی توپکانلو، حسن (۱۴۰۲). مرجعیت علمی در پرتو توسعه آزادی آکادمیک: مطالعه دیدگاه اعضای هیأت علمی. ره یافت. ۳۳ (۱). ۴۱-۵۴.

doi: [10.22034/rahyaft.2023.11450.1447](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11450.1447)

میرزامحمدی، محمدحسن و جعفری طاهری، طاهره (۱۳۹۵). نقش دانشگاه ها در تولید علوم انسانی اسلامی و کسب مرجعیت علمی. مجموعه مقالات پنجمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت. (۱) ۱۳. ۳۶۳۸-۳۶۲۳.
نجفی، محمدرضا؛ مرادی، مجتبی؛ فهیم دانش، شهاب؛ حیدرزاده بنام، حسین و خسروی، علی اعظم (۱۳۹۸). احراز جایگاه مرجعیت علمی از الزامات نظام انقلابی تمدن ساز. سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی. (مقالات اولین همایش بین المللی گام دوم انقلاب)
نوروزی، یعقوب؛ دادفر، حمیدرضا و جعفری فر، نیره (۱۴۰۴). تحلیلی بر مرجعیت علمی: رویکرد مبتنی بر نگاشت علمی. پژوهشنامه علم سنجی. ۱۱ (شماره ۱، بهار و تابستان). ۱۸۶-۱۶۱.

doi: [10.22070/rsci.2024.18834.1717](https://doi.org/10.22070/rsci.2024.18834.1717)

واثق بادی، محمد؛ جوانعلی آذر، مرتضی و خندان، علی اصغر (۱۴۰۰). شناسایی و اولویت بندی موانع تحقق مرجعیت علمی در عرصه علوم انسانی (مورد مطالعه دانشگاه امام صادق علیه السلام). اندیشه مدیریت راهبردی. ۱۵ (۱). ۷۲-۲۹.

doi: [10.30497/smt.2021.239314.3117](https://doi.org/10.30497/smt.2021.239314.3117)

وهابی ایبانه، محبوبه و مبینی دهکردی، علی (۱۴۰۲). نگاهی بنیانی به چیستی و چگونگی تحقق مرجعیت علمی در علوم انسانی. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی. ۱۶ (۴). ۲۸-۱.

doi: [10.22059/jed.2023.370179.654311](https://doi.org/10.22059/jed.2023.370179.654311)

Bagheri Moghaddam, N. , Azadi, G. and Khorarsani, M. (2022). *Presenting a Conceptual Model For the Realization of Scientific Leadership in Iran's Higher Education System*. *Rahyaft*. 32 (4). 53-64. (In Persian)

doi: [10.22034/rahyaft.2023.11451.1449](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11451.1449)

- Bagheri Moghaddam, N., Azadi Ahmadabadi, G., Farazkish, M., & Khorasani, M. (2023). Scientific authority: What, why, and how (Final report). National Research Institute for Science Policy (NRISP). (In Persian)
- Bakhtiyari, H., Jafari, J., Molasadeghi, M. and Abasi, H. (2021). *Design the Interpretive Structural Model of Components Affecting the Scientific Authority of the Universities*. Strategic Management Thought, 15 (2). 45-84. (In Persian)
[doi: 10.30497/smt.2022.241980.3314](https://doi.org/10.30497/smt.2022.241980.3314)
- Bohrani, A. and Foroutani, Z. (2022). The concept and drivers of scientific authority in the civilizational discourse of Imam Khamenei. *Rahyaft*, 32 (3). 3-20. (In Persian)
[doi: 10.22034/rahyaft.2023.11393.1413](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11393.1413)
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2). 77-101.
<https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Farazkish, M., Azadi Ahmadabadi, G. and Abdi, S. (2022). Conceptual Model of "Scientific Leadership" from the Supreme Leader Ayatollah Khamenei's Viewpoint. *Strategic Management Thought*, 16(3), 1-28. (In Persian)
[doi: 10.30497/smt.2023.243030.3382](https://doi.org/10.30497/smt.2023.243030.3382)
- Fartash, K. and Azizi, A. (2022). Presenting a framework of indicators for monitoring and evaluating scientific authority in humanities (With an emphasis on educational, scientific publication, and promotion authority). *Rahyaft*, 32(4), 85-100. (In Persian)
[doi: 10.22034/rahyaft.2023.11388.1407](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11388.1407)
- Ghazinoory, S. and Safari, H. (2022). Two competing views on the concept of scientific authority: explanation and evaluation. *Rahyaft*, 32(3), 21-32. (In Persian)
[doi: 10.22034/rahyaft.2023.11424.1432](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11424.1432)
- Gholipour, H. (2020). University building on the horizon of scientific authority. *Imam Sadiq University Press*. (In Persian)
- Goodarzi, G. and Roudi, K. (2011). Interpretation of Scientific Authority for Educational Institutions by Applying Grounded Theory. *Journal of Science and Technology Policy*, 4(4), 75-90. (In Persian)
- Hafezi, R., Mirza Rasouli, F. and Aminlou, M. (2022). An Essay on Scientific Authority from the Perspective of a Selected Pre-eminent Iranian Scientist. *Journal of Science and Technology Policy*, 15(3), 29-40. (In Persian)
[doi: 10.22034/jstp.2022.13956](https://doi.org/10.22034/jstp.2022.13956)
- Haghdoost A, Noori Hekmat S, Dehnavieh R, Poursheikhali A. (2019). A Practical Look At the Concept of Scientific Authority. *Iranian Journal of Culture and Health Promotion*. 3(1), 16-23. (In Persian)
<http://ijhp.ir/article-1-144-fa.html>
- Haghdoost, A. A., Emadi, S. and Noori Hekmat, S. (2022). Layered analysis of obstacles to achieve scientific authority at individual, organizational and subject levels in medical sciences. *Rahyaft*, 32(4), 39-52. (In Persian)
[doi: 10.22034/rahyaft.2023.11428.1437](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11428.1437)

- Hajian Heidary, M. , Mozafari, N. , Khanmohammadi, H. and Mirzaaliyan, M. (2022). Identifying and analyzing factors affecting the authority of disciplines in order to achieve the scientific authority of universities (case study: Allameh Tabataba'i University). *Rahyaft*, 32(3), 55-72. (In Persian)
[doi: 10.22034/rahyaft.2023.11414.1428](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11414.1428)
- Hoseini Moghadam, M. , Bashiri, H. , Heidarzadeh, A. , Khoshrang, H. and Dadgaran, I. (2019). Futures Driven Model of Scientific Excellency, Case Study: Gilan University of Medical Sciences. *Journal of Iran Futures Studies*, 4(1), 171-205. (In Persian)
[doi: 10.30479/jfs.2019.10603.1053](https://doi.org/10.30479/jfs.2019.10603.1053)
- Jafarzadeh, M. and Tahmasebi, S. (2023). Presenting a model of key success factors for achieving scientific authority in Islamic University (Case study of Imam Sadeq University). *Management in Islamic University*, 11(24), 477-508. (In Persian)
- Koushazade, F. , Akbari, A. , Maghool, A. , Jabbari, M. and Koushazade, A. (2019). Identifying Classification and Prioritization the Factors Affecting the University Academic Authority. *Journal of Research in Educational Systems*, 13(47), 133-152. (In Persian)
[doi: 10.22034/jiera.2019.173167.1816](https://doi.org/10.22034/jiera.2019.173167.1816)
- Latifi, M., Tahmaseby, R., Javadi, M., & Mirzaee, M. H. (2018). Extracting and prioritizing strategies for achieving scientific authority an Importance Performance Analysis (IPA). *The Scientific Journal of Strategy*, 27 (1), 5-29. (In Persian)
- Mahmoudi Topkanlou, H. (2023). Scientific authority in the light of the development of academic freedom: A study of faculty members' perspectives. *Rahyaft*, 33(1), 41-54. (In Persian)
[doi: 10.22034/rahyaft.2023.11450.1447](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11450.1447)
- Mirzamohammadi, M; Jafari, T (2016), "The role of universities in the production of Islamic humanities and gaining scientific authority", *Conference on the basic model of development, Tehran, Center of the Iranian Islamic development model*. (1) 13. 3623-3638 (In Persian)
- Najafi, M. R., Moradi, M., Fahimdanesh, S., Heidarzadeh Benam, H., & Khosravi, A. A. (2019). Attaining the status of scientific authority as a requirement of the civilization-building revolutionary system. *Proceedings of the First International Conference on the Second Phase of the Islamic Revolution*. (In Persian)
- Norouzi, Y., Radfar, H., & Jafari Far, N. (2025). Analyzing Scientific Authority: An Approach Based on Scientific Mapping. *Scientometrics Research Journal*, 11((Issue 1, spring & summer)), 161-186. (In Persian)
[doi: 10.22070/rsci.2024.18834.1717](https://doi.org/10.22070/rsci.2024.18834.1717)
- Rahbar F, Hossein Zadeh H. (2016). Illustrating the Relation of Power, Scientific Authority and Technology of the Islamic Republic of Iran in the World with Power and National Security Based on the Principles of the Islamic Republic. *Scientific Quarterly Journal of Islamic Revolution Studies* .13 (44), 167-188. (In Persian)
<http://enghelab.maaref.ac.ir/article-1-331-fa.html>

Sadabadi, A. A. , Rahimi Rad, Z. & Fartash, K. (2020). Recognizing the components of scientific referent in the Islamic Republic of Iran. *A Quarterly Scientific Research Journal of Islamic Revolution*, 10(35), 87-115. (In Persian)

[doi: 10.22084/rjir.2020.21909.3091](https://doi.org/10.22084/rjir.2020.21909.3091)

Safdari Ranjbar, M. (2022). Conceptualization of technological authority from technological catch-up perspective; Indicators, requirements and policy solutions. *Rahyaft*, 32(4), 65-84. (In Persian)

[doi: 10.22034/rahyaft.2023.11416.1427](https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11416.1427)

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2023). *Research Methods for Business Students* (Ninth ed). *Pearson Education Limited*.

Taban, M. , Seyyed Javadian, R. , Poor Ashraf, Y. A. , Yasini, A. and Viseh, M. (2016a). Identification of the Components of Scientific Reference Frame in Iran Higher Education with a Knowledge Based Approach. *Epistemological studies in Islamic University*, 20(67), 163-182. (In Persian)

Taban, M. , Yasini, A. , Shiri, A. and Mohammadi, I. (2016b). Designing and Explaining Process Model of Scientific Authority in Iran's Higher Education Mixed approach. *Knowledge Retrieval and Semantic Systems*, 3(6), 20-40. (In Persian)

[doi: 10.22054/jks.2016.4994](https://doi.org/10.22054/jks.2016.4994)

Taher M M. (2019). The Realization of Scientific Authority a Key Approach to Self-Development, Society and Promoting Civilization. *Journal of Culture and Health Promotion*. 3 (1) , 98-102. (In Persian)

<http://ijhp.ir/article-1-151-fa.html>

Vahabi Abyaneh, M. and Mobini Dehkordi, A. (2024). A fundamental look at what and how to achieve scientific authority in humanities. *Journal of Entrepreneurship Development*, 16(4), 1-28. (In Persian)

[doi: 10.22059/jed.2023.370179.654311](https://doi.org/10.22059/jed.2023.370179.654311)

Vaseghi body, M. , Javanali Azar, M. and Khandan, A. (2021). Identifying and Prioritizing the Obstacles of Achieving Scientific Marjaiyat in Humanities & Social Science (Case Study of Imam Sadiq University). *Strategic Management Thought*, 15(1), 29-72. (In Persian)

[doi: 10.30497/smt.2021.239314.3117](https://doi.org/10.30497/smt.2021.239314.3117)